

Balogh Péter[✦]

Az afganisztáni háború meghatározó, nem állami szereplőinek vizsgálata*

DOI 10.17047/HADTUD.2022.32.1.26

Jelen tanulmány keretében a 2001-ben kezdődött afganisztáni háború meghatározó, nem állami szereplőinek feltárására és jellemzésére teszünk kísérletet. A kutatás aktualitását a 2021-es kivonulás jelentheti, ugyanakkor koncepciónálisan a kutatási terep szemléletesnek tekinthető az aszimmetrikus hadviselés gyakorlati aspektusa tekintetében. Az adatelemzések keretében a másodelemzés módszerét alkalmazzuk, amihez a Global Terrorism Database adatbázist használjuk fel. Az elemzések eredményei és tanulságai arra utalnak, hogy az afganisztáni katonai biztonsági szektor meglehetősen koncentrálnak tekinthető, azonban ez nem jelenti a tálib mozgalom egyeduralmát, ahogyan az például a szervezetek közötti együttműködési hálózat esetében is látható.

KULCSSZAVAK: Afganisztán, aszimmetrikus hadviselés, adatelemzés, hálózatelemzés

An Analysis of Key Non-state Actors in the Afghanistan War

In this paper we wish to explore and characterise the significant non-state actors of the Afghanistan war started in 2001. The research can be considered in the light of the evacuation in the summer of 2021, furthermore from a conceptual perspective the research field can be illustrative from the practical context of asymmetric warfare. In the course of data analysis, we apply secondary analysis, using the dataset of Global Terrorism Database. The outcomes and results of the analyses imply, that the military security sector of Afghanistan can be considered rather concentrated, however the Taliban is not the hegemon player, as it can be seen for example in the case of the cooperative network of the organizations.

KEYWORDS: Afghanistan, asymmetric warfare, data analysis, network analysis

✦ Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Szociológia Tanszék – University of Szeged, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Sociology; e-mail: balogh@p@socio.u-szeged.hu; ORCID: 0000-0001-8586-8308

* Ez a tanulmány első díjban részesült az MHTT 2021. évi tudományos cikkpályázatán.

Bevezetés és problémafelvetés

A 2021-es nyár egyik – ha nem a – legmeghatározóbb eseménye volt az Amerikai Egyesült Államok, illetve szövetségeseinek kivonulása Afganisztánból. A művelet több kérdést is felvetett, melyek közül jelen munka keretében ahhoz kívánunk kutatómunkánk néhány főbb eredményének ismertetésével hozzájárulni, hogy miként ragadható meg és jellemezhető a húszévnnyi konfliktus főbb szereplőinek köre. Elemzésünket jelen tanulmányban az ország katonai biztonsági szektorára korlátozzuk, s az abban tevékenykedő főbb, nem állami szereplők adatok alapján történő beazonosítására, jellemzőik összegyűjtésére teszünk kísérletet. Feltételezésünk szerint az afganisztáni hadszíntér jelentős mértékben magán hordozza az aszimmetrikus hadviselés jellegzetességeit, így elemzési keretünk középpontjába, ennek megragadására alkalmas szempontokat helyeztük. Kutatómunkánk keretében felhasznált adatok lehetőséget adtak arra, hogy az afganisztáni hadszíntér szereplőire vonatkozóan tudjunk közvetlen megállapításokat tenni.

Mivel kérdésfelvetésünk háttérében az áll, hogy vajon mennyiben tekinthető az afganisztáni háború eredménye az aszimmetrikus hadviselő fél látványos győzelmének, így az alábbiakban vázlatosan összefoglaljuk az aszimmetrikus hadviselés, illetve a megítélésünk szerint ahhoz kapcsolódó, jelen munka szempontjából relevánsnak tekinthető koncepciók főbb jellegzetességeit.

Aszimmetrikus hadviselés, negyedik generáció, új terrorizmus

Az *aszimmetrikus hadviselés*, a *negyedik generációs háború*, továbbá az *új terrorizmus* koncepciói a fegyveres konfliktusok utóbbi időszakban tapasztalható átalakulásának tekintetében felmerülő hasonló tendenciákra vezethetők vissza. Az aszimmetrikus hadviselés arra vonatkozik, hogy meghatározó változások, illetve újdonságok jellemzők a hadviselés terén az alkalmazott erő, illetve a fenyegetések költségessége tekintetében.

Az idődimenzió terén hasonlóan jelentős eltérések figyelhetők meg (pl. adott elkövető, illetve katona bevetettséghez szükséges kiképzési idő hossza), de az alkalmazott módszerek és célkitűzések is sajátosan jelennek meg az aszimmetrikus támadások esetében.¹ Az elkövetők új megközelítések alkalmazására törekcsenek az ellenség támadása vagy éppen az azzal való szembeszállás terén. A műveletek kezdeményezői között gyakran jelennek meg nem állami szereplők,² így lényeges tényező, hogy az állam erőszak-monopóliumának elve sérül, aminek messzesemenő következményei lehetnek.³ Könnyen előfordulhat, hogy egy állam számára olyan harctéren válik szükségessé érvényesíteni akarátát, illetve erőfölényét, melyen akár

1 Resperger István: A XXI. század fegyveres konfliktusainak hatása a hadtudományra.

In Resperger I. – Kiss Á. P. – Somkuti B. (szerk.): *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest, Zrínyi, 2015. 13–47.

2 Somkuti Bálint: A negyedik generációs hadviselés. Resperger I. – Kiss Á. P. – Somkuti B. (szerk.): *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest, Zrínyi, 2015. 48–65.

3 Kiss Álmos Péter: Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció.

In Resperger I. – Kiss Á. P. – Somkuti B. (szerk.): *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2015. 66–80.

1. ábra.
Az aszimmetrikus hadviselés egyenlete
 (Forrás: saját fordítás és szerkesztés)⁴

több, kisebb méretű, lazán, hagyományos, bürokratikus forma nélkül megszervezett, megszerveződött csoport áll vele szemben, melyek jellemzően igyekeznek kerülni a közvetlen összecsapásokat, szokatlan eljárásokat alkalmazva.⁵

A negyedik generációs hadviselés esetében ugyancsak fontos tényezővé válik a *decentralizálódás*, mint a konfliktus megkülönböztető jegye, valamint még inkább előtérbe kerül – a már a harmadik generációs hadviselésből átöröklődő – önállóság és kezdeményezőkézség. A nem állami szereplők felemelkedése és a központi erőszak monopólium visszaszorulása ebben az esetben is lényeges fejlemény, azonban további elem a konfliktusok mögötti *kulturális tényezők* (újra) megjelenése.⁶ Az önszerveződő hálózati struktúra megjelenésével – a decentralizáció mellett – a kapcsolódó hálózati rendszerek egyre kevésbé centralizálttá és sűrűvé válnak.⁷ Viszonylagos egyetértés mutatkozik abban, hogy mind a negyedik generációs hadviselés,⁸ mind pedig az aszimmetrikus fenyegetések egyik leginkább látható formájának a *nemzetközi terrorizmus* tekinthető.⁹

4 Forrás: David L. Buffalo: *Defining Asymmetric Warfare. The Land Warfare Papers.* 2006/58. <https://www.slideshare.net/alexpituba/defining-asymmetric-warfare>

5 Resperger i.m. (11. lj.) 25.

6 William S. Lind: *Understanding Fourth Generation War.* Antiwar.com, 2004. <http://www.antiwar.com/lind/?articleid=1702>

7 Kiss i.m. (13. lj.): 71. Fel is merül ebben a tekintetben az a koncepcionális vita, hogy a hadviselés első három generációjának folytatása logikailag a hálózatközpontú hadviselés volna (Somkuti i.m. (12. lj.) 56.).

8 Somkuti i.m. (12. lj.) 60.

9 Resperger i.m. (11. lj.) 14.

Mindazonáltal a terrorizmus jelensége is átalakulni látszik. Ezen a téren megjelenő jelentősebb változások értelmezésének egyik irányát jelentheti az új terrorizmus koncepciója,¹⁰ melynek értelmében a terrorizmus alapvetően diffúz, területiségétől megszabadult, abból kiszakított (deterritorialized) formát ölt, nemzetállami keretekből kilépő, azokon átívelő, hálózatos szerveződési formával.¹¹ Az új terrorizmus mögött meghúzódó motivációs elemek jellemzően vallási jellegűek, a támadások pedig jóval erőszakosabb formát öltenek, a „rég” terrorizmushoz képest gyakoribbá válnak a tömeges áldozatokat követelő műveletek. Hasonló értelmezést jelent az erőszak eme formája tekintetében a *transznacionális aszimmetrikus terrorizmus* koncepciója, mely a kockázatok széleskörűvé válásának gondolatára, valamint arra épül, hogy az ilyen jellegű események csak időszakosan fordulnak elő, ezért az ellenük való fellépés is sajátos szemléletmódot tenne szükségessé.¹²

Módszertani keretek

Kutatómunkánk jelenlegi fázisában adatok másodelemzésének módszerére épül. A Global Terrorism Database nevű nyilvántartás¹³ legfrissebb verziójából kiindulva olyan másodlagos adatbázisokat hoztunk létre, melyek alkalmasak arra, hogy a 2001-ben induló afganisztáni háborúban tevékenykedő nem állami szereplőket több változó mentén is vizsgálni tudjuk. Ehhez az eredeti adatbázis időbeli és térbeli leszűkítését követően az abban található elkövető csoport megnevezések mentén aggregáltuk az elemzés szempontjából relevánsnak ítélt változókat, majd ezek vizsgálatára építettük a terrorista, felkelő csoportok jellemzését célzó elemzőmunkát. Az itt használt adatok tehát 2001 és 2019 – a kiinduló adatbázis által lefedett utolsó év – közötti időszakra vonatkoznak.

Fentiek mellett az elemzőmunka köztes fázisában szükségessé vált egy további származtatott adatbázis kialakítása, mely a különféle erőszakos csoportok, szervezetek közötti kooperációs hálózat feltárását tette lehetővé. Ehhez az adatbázis eredeti verziójában található adatokat olyan kapcsolati mátrixba rendeztük, mely az annak szereplőiből felépülő gráf ábrázolására ad lehetőséget.

Az adatok elemzése során a szervezetekre vonatkozó adatok százalékos eloszlását vizsgáltuk, s az eredményeket grafikus formában szemléltettük.

Az erőszakos szervezetek, csoportok jellemzésére az alábbi változókat használtuk fel:

10 Peter R. Neumann: *Old and New Terrorism*. Socialeurope.eu, 2009. <https://www.socialeurope.eu/2009/08/old-and-new-terrorism/#>

11 A terrorizmus vonatkozásában a hálózati szerveződési mód tekintetében érdemes megkülönböztetni az eleve meglévő hálózatokban rejlő hatékonyságot elsősorban a toborzás és a mozgósítás terén, míg a hierarchikus és központosított szerveződési mód elsősorban a védelem és a stratégiaalkotás szolgálatába állítható. Lásd ehhez: David Tucker: *Terrorism, Networks, and Strategy: Why the Conventional Wisdom is Wrong*. *Homeland Security Affairs*, 2008/4. <https://www.hsaj.org/articles/122>

12 Raphael F. Perl: *Asymmetric Warfare: A Doctrine to Fit the Times*.

In Kiss A. P. (szerk.): *Asymmetric Warfare. Conflict of the Past, the Present and the Future. Proceedings of the Conference in Budapest, Hungary, 9–10 November 2016*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017. 43–47.

13 Elérhető: <https://www.start.umd.edu/gtd/>

1. táblázat.
Az elemzésbe bevont változók ismertetése (saját szerkesztés)

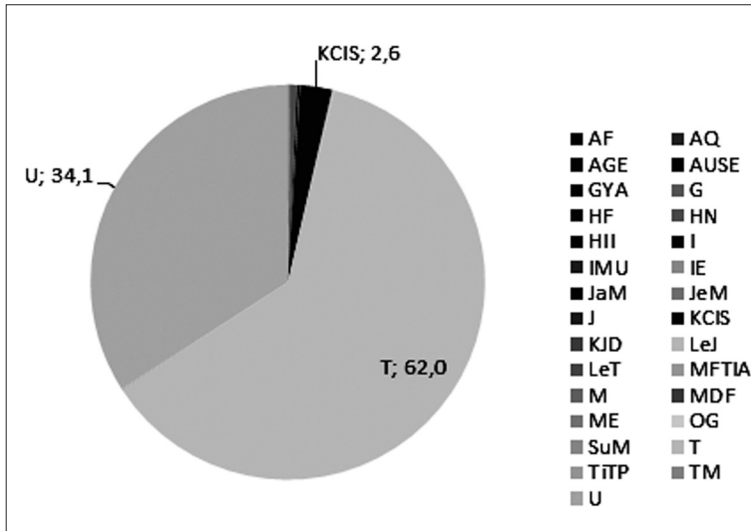
Változó megnevezése	Változó tartalma	Mértékegység	Dimenzió
Összes támadás száma	Adott szervezet által elkövetett összes támadás	Eset (db)	–
Öngyilkos támadás	Adott szervezet által jegyzett olyan támadások összesített száma, melyek esetében az elkövetők (valamilyike) tervezetten halálukat lelték	Eset (db)	A
Koordinált támadás	Adott szervezethez köthető olyan támadások összesített száma, melyek eltérő időben és/vagy térben, de egyazon akció keretében valósultak meg	Eset (db)	A
Kooperatív támadás	Adott szervezet összes olyan művelete, melyet más erőszakos csoporttal együttműködésben valósított meg	Eset (db)	A
Komplex támadás	A vizsgált csoport által elkövetett összes olyan támadás, amelynek megvalósítása során egynél több – legalább kettő – féle fegyver alkalmazása is megtörtént	Eset (db)	A
Sikerés támadás	Adott szervezet által elkövetett összes sikeres akció	Eset (db)	E
Halálozás	Adott szervezethez köthető támadásokban életüket veszítő személyek összesített száma	Fő	E
Sebesülés	Adott szervezethez köthető támadásokban sérülést, sebesülést elszenvedő személyek összesített száma	Fő	E

Amint arra a táblázat is utal, a vizsgált változók két nagyobb csoportba rendeződnek az elemzés keretében, melyek az elemzés szempontjából eltérő dimenziót testesítenek meg. Az aszimmetria (A) dimenzió olyan ismérveket tartalmaz, melyek abból a szempontból tekinthetők indikatívnak, hogy mennyire jellemző, milyen mértékű a részesedése adott szervezetnek az adott típusú támadásokból. Ezekre a szövegben jellemzően aszimmetrikus típusú támadásokként hivatkozunk, s az eredmények bemutatásában megelőzik a változók másik csoportját. Utóbbi a támadások eredményei (E) tekintetében mutató értékű ismérvek, melyek az adott szervezet eredményessége vonatkozásában tehetnek szert jelentőségre.

Adatelemezések

Afganisztánban 2001 és 2019 között összesen 16 175 terrorista támadás történt a jelen munka keretében vizsgált adatbázis alapján. Az ország katonai biztonsági szektorában ezen támadások mögött összesen 29 csoportot, szervezetet, szereplőt lehet feltételezni, melyek felelősek az adatbázisban összegyűjtött esetekért. Ezek megnevezése a Mellékletben lévő táblázatban olvasható. A műveletek legnagyobb részét, közel kétharmadát (62%) a tálib mozgalom (Taliban, T) követte el, további 2,6% kapcsolható az Iszlám Állam régióbeli szervezetéhez (Khorasan Chapter of the Islamic State, KCIS).

Ezen két beazonosítható szervezet mellett további egyharmados arányt (34,1%) tesz ki a nem ismert, nem meghatározható (Unknown, U) csoport által elkövetett műveletek aránya (2. ábra). Az afganisztáni háború időszakában történt műveletek, akciók eloszlása a lehetséges csoportok tekintetében tehát meglehetősen koncentrálnak tekinthető, amit az ezt számszerűsítő mérőszám is jól szemléltet: a koncentrációs index értéke 0,5, mely érték közel monopol jellegű eloszlásra utal.

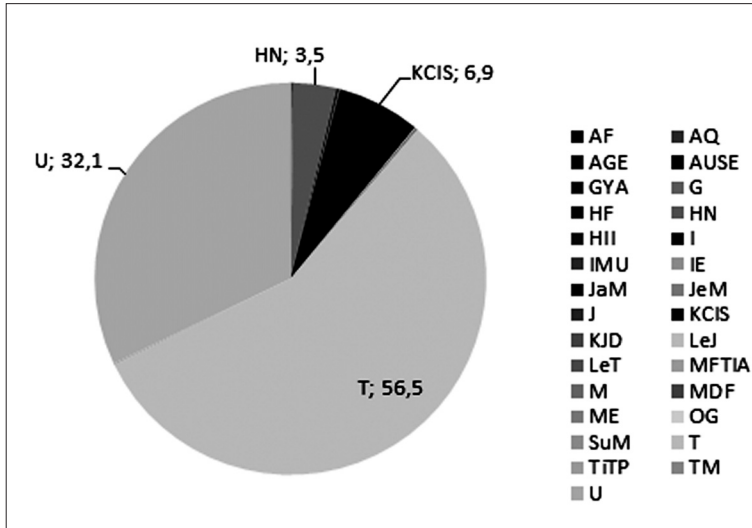
2. ábra.

A támadások megoszlása szervezetek szerint (%)

(Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

Jellemzően aszimmetrikusnak tekinthető támadások

A jellemzően aszimmetrikusnak tekinthető műveletek első formájaként az öngyilkos merényletet is magába foglaló támadásokat vizsgáljuk. Az összes támadásnak mindössze kevesebb, mint egytizede, 8,7 százaléka került oly módon megtervezésre, illetve kivitelezésre, hogy a támadók (valamelyike) szándékoltnak akár a saját halálát is lelta az akció sikeressége érdekében. A vizsgált biztonsági szektor koncentráltasága ebben az esetben sem tekinthető elenyészőnek: a HHI értéke 0,43. Az öngyilkos merényletek valamivel több, mint felét (56,5%) a tálibok követték el, s az Iszlám Állam lokális szervezete ebben a tekintetben is megjelenik, mint jelentősebb arányt felmutató szereplő; az öngyilkos merényletek közel hét százalékáért felelős (3. ábra). A támadók életének feláldozását is magában foglaló támadási forma esetében mérhető arányt képvisel még az afganisztáni terrorizmus szegmensben a Hakkáni Hálózat (Haqqani Network, HN), mely az öngyilkos merényleteknek 3,5 százalékát jegyzi az adatbázis nyilvántartása alapján, s őrzik az egyharmados összesített részvételi arányukat (32,1%) azon elkövetői csoportok, szereplők, melyek identitására nem derült fény.

3. ábra.

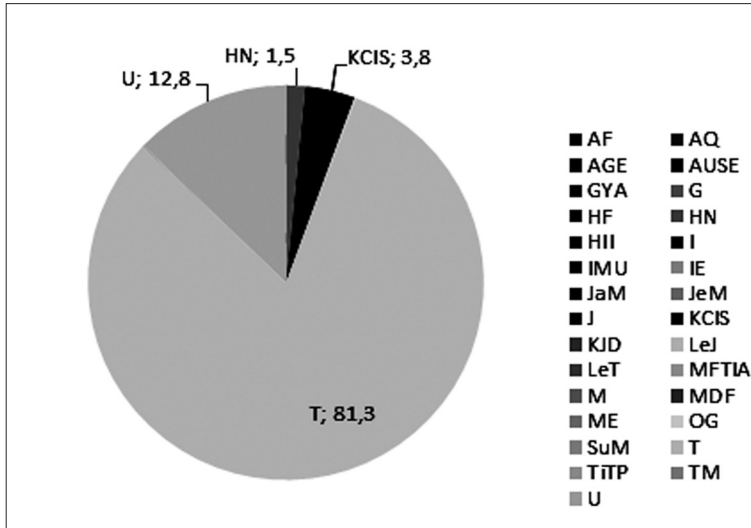
Az öngyilkos támadások megoszlása szervezetek szerint (%)

(Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

Az öngyilkos támadások vonatkozásában tehát valamelyest kevésbé magas, de továbbra is meghatározó koncentrálttság mutatható ki, ami részben egy új szereplő megjelenésére vezethető vissza. S lényegében ugyanezen csoportokat találjuk a *koordinált támadások* legfőbb szereplői között is, jóllehet más eloszlásban. A vizsgált időszakban történt 2501 – az összes támadás 15,5%-át kitevő – koordinációval megtervezett, illetve megvalósított művelet koncentrálttsági foka rendkívül magas, a vonatkozó mutatószám értéke 0,68, ami arra utal, hogy ezen összetett szerkezettel jellemezhető támadások többsége lényegében egy szereplőhöz kötődik. Az ismeretlen elkövetők aránya a teljes sokaságbeli értékhez képest ezen aszimmetrikus támadási forma esetében a legalacsonyabb (12,8%), s a tálib mozgalom aktivitása bizonyul rendkívül dominánsnak: az összes koordinált támadás több mint négy ötödének (81,3%) elkövetéséért tehető felelőssé (4. ábra). Az Iszlám Állam Horászán is jelentősebb arányban képviselteti magát a koordinált műveletek terén. Az esetében mérhető 3,8 százalékos értékkel, továbbá az előbbi aszimmetrikus támadási típus esetében felmerülő Hakkáni csoport is kimutatható értékkel (1,5%) jelenik meg.

A koordinált támadások tehát a legmeghatározóbb arányban jellemző, specifikusan aszimmetrikusnak tekinthető támadási formaként kapnak helyet az afganisztáni katonai biztonsági szektorban, s emellett a támadások eloszlását tekintve azok koncentrálttsági szintje a legjelentősebbnek bizonyul.

A koordinált támadások részben összekapcsolódhatnak a sajátosan aszimmetrikus formában szervezett támadások egy másik típusával, a *kooperatív támadással*. Az összes támadásnak elenyésző részét, mindössze 1,1 százalékát teszik ki a több eltérő csoport, szervezet által közösen, együttműködésben végrehajtott akciók, melyek esetében az elemzés keretében nem szükséges számolnunk ismeretlen elkövetőkkel.

4. ábra.

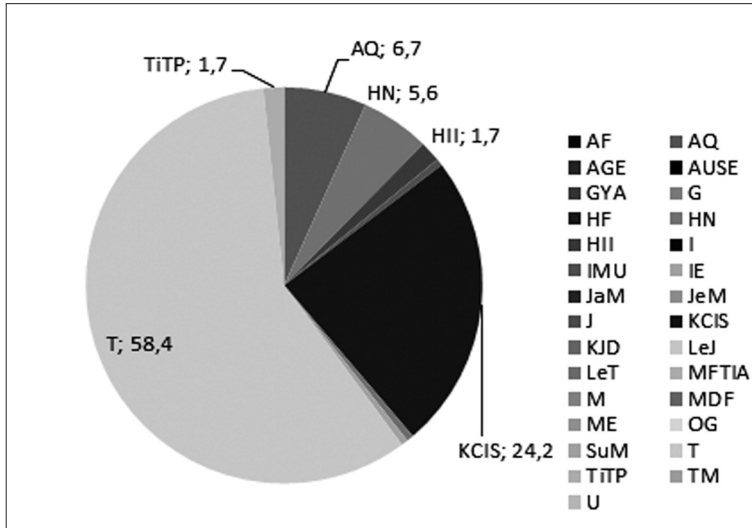
A koordinált támadások megoszlása szervezetek szerint (%)

(Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

A kooperatív támadási forma által lefedett akciók koncentráltasága is meglehetősen alacsonynak tekinthető a korábban mért értékekhez viszonyítva (0,41), mivel ezen műveletek esetében több szervezet is jelentősebb arányban kiveszi a részét. Előbbi ellenére a tálibok jelentősége megkérdőjelezhetetlen, hiszen ebben az esetben is a támadások több mint felét, 58,4 százalékát ez a szervezet követte el, s kiemelésre érdemes, hogy kiugróan magas az Iszlám Állam Horászán szervezetének részaránya: az együttműködésben kivitelezett támadások terén az összes akciónak hozzávetőlegesen egy negyedét (24,2%) ezen globálisan is hírhedt szereplő helyi csoportja jegyzi (5. ábra). A Hakkáni Hálózat által a kooperatív támadások tekintetében mérhető 5,6 százalékos részarányt felülmúlja a sajátosan aszimmetrikusnak tekinthető támadások korábbiakban vizsgált formái esetében meghatározónak nem bizonyuló Al-Kaida (Al-Qaida, AQ). Az afganisztáni háború kirobbanásért alapvetően felelősnek tekinthető, a beavatkozásra meghatározó indokot szolgáltató terrorszervezet a konfliktus időszakában – annak ellenére, hogy jelentős anyagi erőforrások, humán kapacitás és fegyveres erő mozgósításával az afganisztáni háború fókuszában található célszervezet volt(!) – elkövetett összesen 12 olyan műveletet, melynek keretében további egyéb szervezetekkel együttműködésben hajtott végre akciót, amik az összes ilyen támadási típus meghatározó, 6,7 százalékát teszik ki. A kooperatív támadások között mérhető aránnyal találjuk továbbá a Hizb-I-Islami (HII) nevű csoportot, valamint a Pakisztán állam ellen deklaráltan harcot hirdető Tehrik-i-Taliban Pakistan (TiTP) ernyőszervezetet, melyek az együttműködésben kivitelezett támadásoknak egyaránt 1,7 százalékaért felelősek az afganisztáni katonai biztonsági szektorban.

A kooperatív támadások vonatkozásában nyilvánvalóan felmerülhet, hogy vajon mely csoportok működnek együtt mely csoportokkal, illetve, hogy ezen összefogások

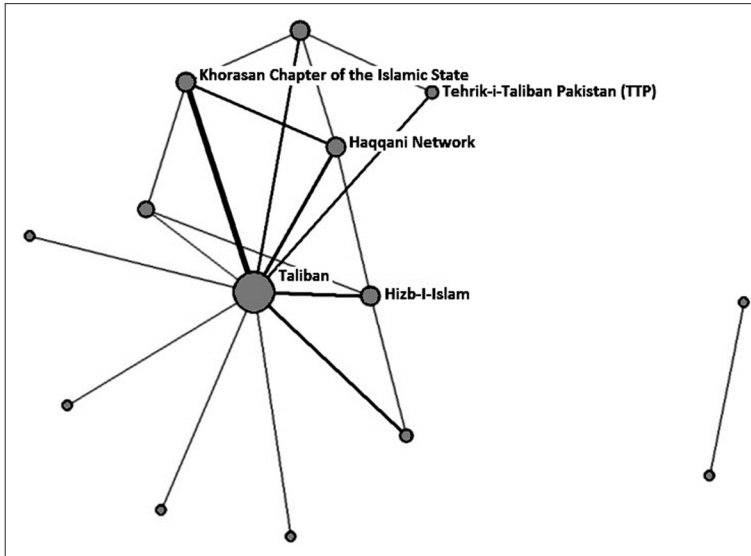

5. ábra.
 A kooperatív támadások megoszlása szervezetek szerint (%)
 (Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

összességében milyen kooperációs hálózatot eredményeznek. A vizsgált adatbázisból kinyerhető információk komplex kapcsolati adatbázisba szerkesztését követően lehetőségünk nyílik a kooperatív támadások révén létrejövő együttműködési hálózat rekonstruálására. A gráf szerkezete jól mutatja, hogy – fentiek fényében nyilvánvalóan nem meglepő módon – a kooperációs hálózat középpontjában a tálib mozgalom található (1. gráf). A tálibok számos további szervezettel, csoporttal hajtottak végre néhány közös akciót (ezek találhatóak a gráf bal alsó tartományában), azonban több olyan szervezet is megtalálható a tálib mozgalom alhálózatában, melyek maguk is végrehajtottak más további szervezetekkel együttműködve akciót. A tálibok tehát nem foglalnak el kizárólagos, egyeduralgó pozíciót az együttműködési hálózatban, hiszen abban több szereplő is alhálózatokat alkot. Az Iszlám Állam helyi szervezete vagy a Hakkáni Hálózat kiváló példák arra, hogy a támadásokból való részesülést tekintve kevésbé meghatározó csoportok is jelentős mértékű aktivitást képesek kifejteni, s ha nem is önálló, a tálib mozgalomtól független, de központi pozícióra tehetnek szert a teljes hálózat alsóbb szegmenseiben. Összességében tehát megállapítható, hogy a kooperatív támadások keretében kialakuló együttműködési hálózat struktúrája is arra utal, hogy a szervezetek közötti hierarchia korántsem egyoldalú, s a kooperatív hálózatban több szereplő beágyazottsága is jelentősnek bizonyul.

A jellegzetesen aszimmetrikusnak tekinthető támadások itt vizsgált utolsó formája a *komplex művelet* típusa, vagyis amikor a támadásban egyszerre több – az operacionális meghatározás alapján legalább kettő – fajta fegyver alkalmazására is sor kerül egyazon akción belül. Az afganisztáni konfliktus itt vizsgált időszakában összesen 1032 olyan támadás szűrhető le az adatbázisból, mely eleget tesz a komplex akció fenti kritériumának, ami az összes akció 6,4 százalékát jelenti, s alapvetően az

1. gráf.

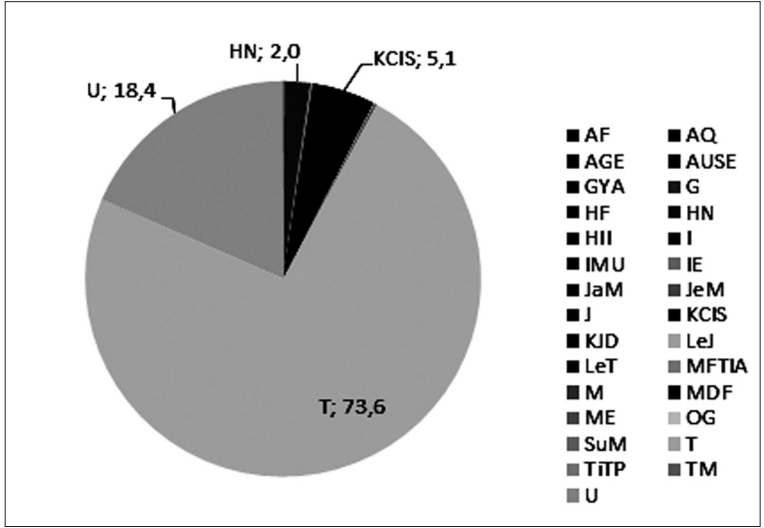
A kooperatív támadásokban részvevő szervezetek hálózata

(Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

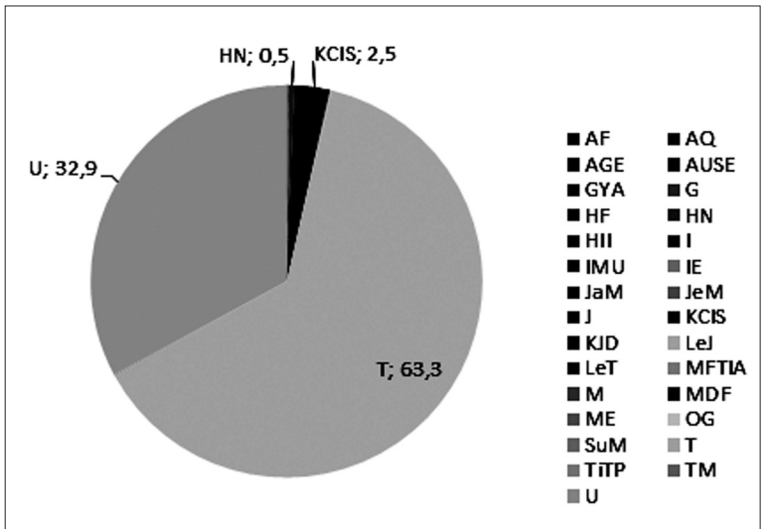
előzőekben feltárt mintázattal jellemezhető. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a komplex támadások is erőteljesen koncentrálnak tekinthetők – a vonatkozó mérőszám értéke 0,58, ami ebben az esetben is egy közel monopol jellegű elrendezésre utal –, másrészt abban is tetten érhető, hogy a legmeghatározóbb szereplőnek a támadások ezen típusa esetében is a tálib mozgalom bizonyul, amennyiben az összes komplex művelet közel három negyedét (73,6%) követte el (6. ábra). A több eltérő fegyvertípus együttes alkalmazásával megvalósított támadások jelentősebb része, közel egyötöde (18,4%) esetében nem beazonosítható az akcióért felelős szereplő. Az Iszlám Állam helyi szervezete a komplex támadások 5,1 százalékát tudhatja magáénak, s ezen támadási forma esetében is mérhetőnek bizonyul még a Hakkáni Hálózat részaránya a többi szereplőhöz képest, mely eléri a két százalékos részesedési arányt.

Eredményességi jellemzők

Az Afganisztánban 2001 és 2019 közötti időszakban a jelen elemzés alapját képező adatbázisban nyilvántartott összes támadás közel négyötöde sikeres akció volt, a műveletek összesített sikerességi aránya 87,6. A támadások egyharmada (32,9%) esetében azonban ezen mutató vonatkozásában sem ismert az elkövető csoport, illetve szereplő kiléte. A sikeres támadások legnagyobb részét a tálibok tudhatják maguknak, a sikerrel végződő, megvalósult akciók közel kétharmada; 63,3 százaléka az Afganisztánban meghatározó mozgalom „dicsőségét” hirdeti (7. ábra). Nem egyeduralkodó azonban a tálib mozgalom ebben az esetben sem, az Iszlám Állam lokális fiókszervezete a sikeres támadások 2,5 százalékát bitorolja – mivel a korábbiakban több

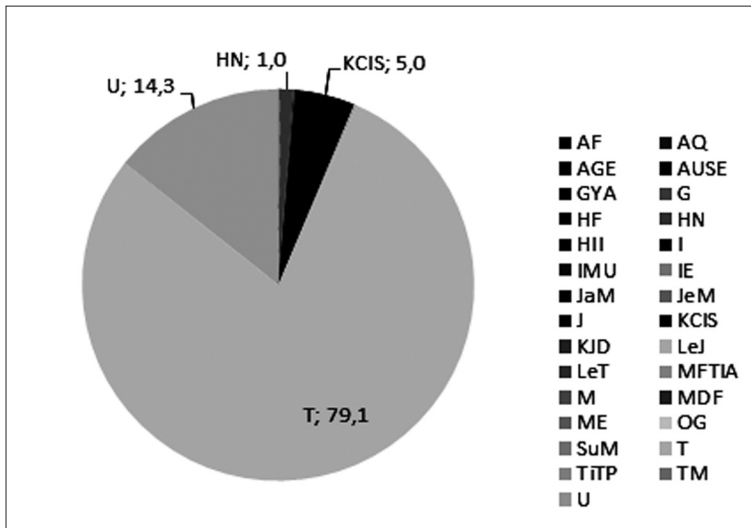
6. ábra.
 A komplex támadások megoszlása szervezetek szerint (%)
 (Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

7. ábra.
 A sikeres támadások megoszlása szervezetek szerint (%)
 (Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

esetben is felmerült, mint mérhető tevékenység arányokkal jellemezhető szereplő –, érdemes lehet utalni arra, hogy a Hakkáni Hálózat a sikeres támadásoknak mindössze töredéke (0,5%) esetében azonosítható. A sikeres támadások köre is egy alapvetően koncentrált eloszlás mintázatát mutatja tehát (0,51-os koncentrációs indexszel).

A sikeres támadások összesen 115 916 főt érintettek valamilyen formában az afganisztáni háborúban 2019-cel bezárólag, melyből a halálos támadások összesen 56 986 fő életét követelték. A halálesetek 14,3 százaléka olyan támadásból adódott, melynek elkövetéséért felelős szervezet vagy szereplő identitását az adatbázis összeállítói nem tudták azonosítani (8. ábra). A halálos áldozatok nagy többsége, közel négyötöde (79,1%) a fő ellenség tálib mozgalom által végrehajtott támadásokban vesztette életét. Az Iszlám Állam Horászán szervezete is jelentősnek tekinthető a halálos kimenetelű támadásokból való részesedés vonatkozásában: az összes elhunyt áldozat öt százaléka az ISIS helyi csoportjához kötődő akcióban lelte halálát, továbbá érdemes lehet még utalni arra, hogy a Hakkáni Hálózat az összes halálos áldozat egy százalékáért, az Al-Kaida pedig mindössze 0,2 százalékáért felelős. Előbbiek fényében nem meglepő, ha a halálos áldozatok eloszlása vonatkozásában mérhető koncentrációs index értéke (0,65) jelentős koncentrátságról tanúskodik.

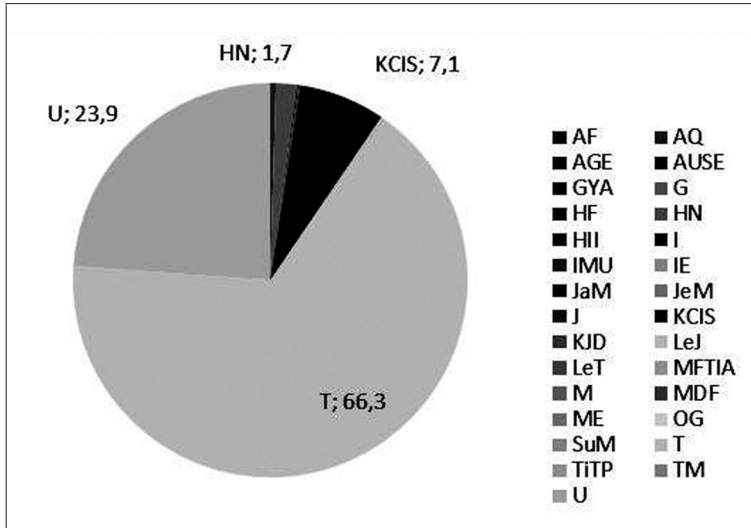

8. ábra.

A halálos áldozatok megoszlása szervezetek szerint (%)

(Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

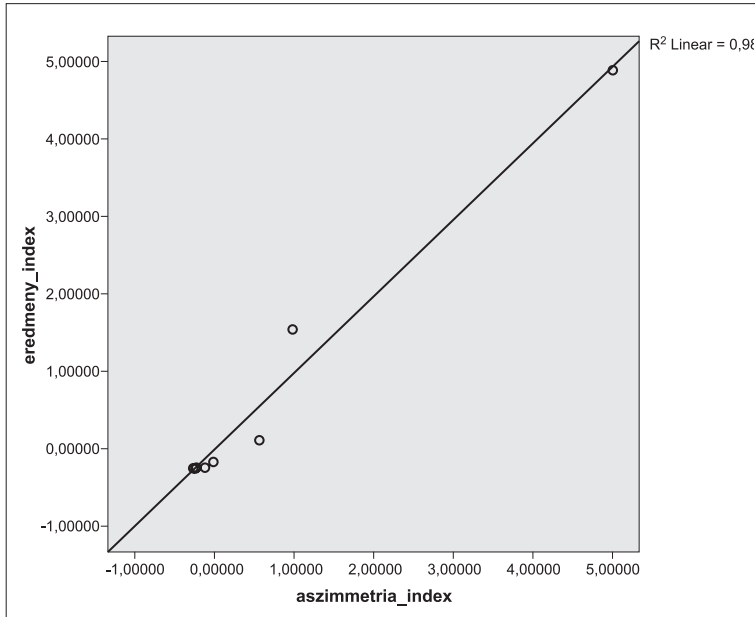
Az 58 930 személyt érintő fizikai sérüléssel, sebesüléssel járó támadásoknak közel egynegyede (23,9%) olyan akciókban jelent meg, melyek elkövetője nem ismert (9. ábra). A tálibok által elkövetett műveletekben szenvedett sérülést az összes sebesült kétharmada (66,3%), míg az Iszlám Állam Afganisztánban tevékenykedő szervezete a sebesültek 7,1 százalékáért felelős. A Hakkáni Hálózat által sikeresen végrehajtott támadásokban az érintett személyek 1,7 százaléka sérült meg, az Al-Kaida

9. ábra.
 A sebesültek megoszlása szervezetek szerint (%)
 (Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

pedig ebben az esetben is alacsony, csupán 0,5 százalékos részaránnyal jelenik meg. A sebesültek szervezetek szerinti megoszlásának koncentrátsági foka alacsonyabb (0,5) a halálos áldozatok esetében mérhetőnél.

A fentiekben áttekintett szempontok, illetve tényezőcsoportok jogosan vethetik fel annak a kérdését, hogy vajon kimutatható-e a vizsgált szervezetek, csoportok, szereplők vonatkozásában bizonyos mértékű összefüggés a különféle, sajátosan aszimmetrikusnak tekinthető támadási formák és teljes biztonsági szektorban elfoglalt pozíció, vagy éppen a sikerességi mutatók között. Az adatok eloszlása – mindegyiknél a több esetben is meglehetősen jelentősnek bizonyuló koncentrátság – nehezen teszi lehetővé kapcsolódó statisztikai eljárások – pl. korrelációs számítás – alkalmazását, mivel a megfigyelési egységek döntő része esetében jellemző érintettség –, illetve adathiány kevéssé interpretálható együtthatókhoz vezetne. Ezen probléma részleges mérséklése érdekében oly módon jártunk el, hogy a változócsoportok által megtestesített dimenziókra egy-egy összevont mutatót, indexet hoztunk létre az eredeti változó standardizált értékeinek felhasználásával, s így módon egy közös mutatóban jelenítettük meg azt az információt, hogy az adott szervezet mennyiben veszi ki a részét – az átlagos szinthez képest – az aszimmetrikusnak tekintett támadási formák megvalósításából (aszimmetriaindex), illetve hogy az eredményességet mérő változók tekintetében összességében milyen pozíciót foglal el (eredményindex). Az így módon kialakított összevont mutatószámok közötti kapcsolat jelentősnek tekinthető (korrelációs együttható értéke: $R=0,990$), még abban az esetben is, ha a tálib mozgalom kiugró értékeit kizárjuk a számításból ($R=0,913$). Előbbiek fényében a sajátosan aszimmetrikusnak tekintett támadási típusok magasabb alkalmazási szintje jelentősebb sikerességi mutatóval jár együtt a vizsgált szervezetek

10. ábra.

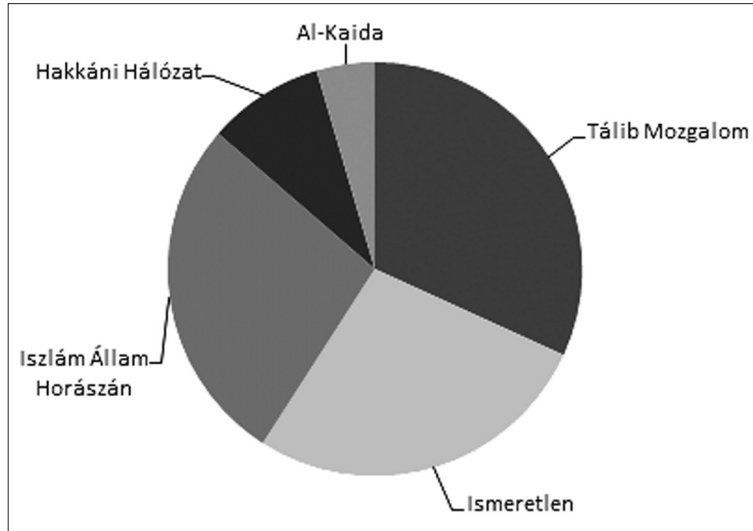
Az aszimmetria és az eredmény dimenziók összefüggése

(Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

tekintetében (10. ábra), vagyis az afganisztáni háborúban azon csoportok, szervezetek bizonyulnak eredményesebbnek, melyek jelentősebb mértékben éltek az erőviszonyok különbségét feloldani képes aszimmetrikus megoldásokkal.

A fenti statisztikai eljárás eredményei mellett ugyanakkor fontos azt is hangsúlyozni, hogy az afganisztáni katonai biztonsági szektor erőteljesen koncentrált mintázattal jellemezhető, aminek illusztrálására a grafikus szemléltetés módszerével teszünk kísérletet. Ennek keretében azt vizsgáltuk meg, hogy az egyes, fentiekben elemzett szempontok esetében mely szervezetek jellemezhetőek az adott változó átlagát meghaladó értékkel, s ezeket, mint *meghatározó szereplőket* azonosítottuk. Következő lépésben ezen – tehát tulajdonképpen a jelentős elkövetőket magukba foglaló – csoportokat, halmazokat egymás mellé helyeztük, s ily módon alakult ki az összesített eloszlás.

Ennek fényében összességében is megfogalmazható, hogy az afganisztáni katonai biztonsági szektor főbb szereplői alapvetően egy szűkebb csoportot alkotnak, melynek meghatározó, jelentős mértékben domináns – de nem kizárólagos(!) – szereplője a tálib mozgalom (11. ábra). Az Iszlám Állam Horászán szervezet ugyancsak jelentős pozícióban van jelen az afgán konfliktus harcmezéjén, s az ismeretlen identitású szervezetek, csoportok is meghatározónak bizonyulnak. Emellett a Hakkáni Hálózat is erőteljesebben beilleszkedik az elit csoportok halmazába, de lényeges továbbá hangsúlyozni, hogy az Al-Kaida is helyet kap az afganisztáni hadszíntér jelentős szereplőit felölelő szervezetek körében.

11. ábra.

Az meghatározó szereplők köre

(Forrás: saját szerkesztés GTD adatok felhasználásával)

Összegzés és értékelés, zárszó

A fentiek keretében arra vállalkoztunk, hogy megvizsgáljuk és több szempont alapján jellemezzük a 2001-ben kezdődött afganisztáni háború nem állami szereplőit, s képet alkossunk arról, hogy milyen pozíciót foglalnak el az ország katonai biztonsági szektorában. A kutatási téma szempontjából relevánsnak tekinthető koncepcionális keretek és módszertani háttér vázlatos ismertetését követően az elemzés első részében a sajátosan aszimmetrikusnak tekinthető támadási formák mentén vizsgáltuk a terrorista, felkelő csoportokat, majd azok eredményességéről is képet alkottunk.

Az elemzések tanúságaként megfogalmazható, hogy (1) az afganisztáni hadszíntér annak nem állami szereplői tekintetében jelentős mértékben koncentrálnak tekinthető. Ez azonban semmiképpen sem jelenti a tálib mozgalom egyeduralgó jellegét. Több szempont alapján is feltárhatónak bizonyult, hogy (2) az Iszlám Állam helyi szervezete vagy a Hakkáni Hálózat ugyancsak jelentősebb pozíciókat foglalnak el az ország biztonsági szektorában. Arra is fény derült, hogy (3) a szervezetek egy szűkebb csoportja körében számottevő kooperációs hajlandóság mutatható ki, ami az erőszakos nem állami szereplők hálózatosodásához és beágyazódásához vezetett. Különösen figyelemre méltó ez annak fényében, hogy (4) a kooperációs hálózatban kapcsolatban lévő szereplők némelyike deklaráltan egymás konkurensei, mégis úgy tűnik, bizonyos esetekben képesek lehettek megszerveződni – pl. egy jelentősebb ellenféllel való fellépés érdekében. (5) A jellemzően aszimmetrikusnak tekinthető műveleti típusok alkalmazása elősegíteni látszik a biztonsági szektorban való érvényesülést, amennyiben magasabb, összesített eredmény szinttel jár együtt. Végezetül érdemes lehet rámutatni arra, hogy (6) az Iszlám Állam helyi szervezete a vizsgált

időszakban a legeredményesebb csoportok között mindvégig jelen van, s bár nem tudott a tálib mozgalommal versenyre kelni, azonban stabilizálta pozícióját, így a körülmények esetleges további változása esetén korántsem kizárt, hogy ne jelenthetne meghatározó kihívást a saját, illetve az ország helyzetét stabilizálni igyekvő tálibok számára.

A kutatás jelenlegi fázisában alapvető hiányosságot jelent, hogy a vizsgált adatok nem állnak rendelkezésre az afganisztáni háború teljes időszakára vonatkozóan, így a következtetések ebben a tekintetben szükségszerűen korlátozottak. Így a kutatás folyamatos, az újabb adatok megjelenésének ütemével, párhuzamosan kiterjesztve a vizsgálat egyik továbblépési irányának tekinthető. További korlátnak tekinthető az aggregált adatok használata, mely nyilvánvalóan alkalmas arra, hogy a nem állami szereplőkről megállapításokat fogalmazzunk meg, azonban a mélyebb elemzések elvégzése a művelti szintű összefüggések szervezetenkénti vizsgálatát tenné szükségessé, ami így egy másik további kutatási irányvonal lehet. Végezetül szükséges utalni arra is, hogy egy nagyobb perspektíva még megalapozottabb következtetésekre nyújtana lehetőséget az afganisztáni helyzet vonatkozásában, így a kutatómunka folytatásaként az országok közötti összevetések is helyet kell, hogy kapjanak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Buffaloe, David L.: Defining Asymmetric Warfare. *The Land Warfare Papers*. 2006/58.
<https://www.slideshare.net/alexpituba/defining-asymmetric-warfare>, (2020. 12. 15).
- Kiss Álmos Péter: Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció.
In Resperger I. – Kiss Á. P. – Somkuti B. (szerk.): *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest, Zrínyi, 2015. 66–80.
- Lind, William S.: Understanding Fourth Generation War. *Antiwar.com*, 2004.
<http://www.antiwar.com/lind/?articleid=1702>, (2020. 12. 15.).
- Neumann, Peter R.: *Old and New Terrorism*. *Socialeurope.eu*, 2009.
<https://www.socialeurope.eu/2009/08/old-and-new-terrorism/#>, (2017. 01. 09.)
- Perl, Raphael F.: Asymmetric Warfare: A Doctrine to Fit the Times.
In Kiss A. P. (szerk.): *Asymmetric Warfare. Conflict of the Past, the Present and the Future. Proceedings of the Conference in Budapest, Hungary, 9–10 November 2016*. Budapest, Dialóg Campus, 2017.
- Resperger István: A XXI. század fegyveres konfliktusainak hatása a hadtudományra.
In Resperger I. – Kiss Á. P. – Somkuti B. (szerk.): *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest, Zrínyi, 2015. 13–47.
- Somkuti Bálint: A negyedik generációs hadviselés. Resperger I. – Kiss Á. P. – Somkuti B. (szerk.): *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest, Zrínyi, 2015. 48–65.
- Tucker, David: Terrorism, Networks, and Strategy: Why the Conventional Wisdom is Wrong. *Homeland Security Affairs*, 2008/4. <https://www.hsaj.org/articles/122>.

MELLÉKLET

*A vizsgált terrorista szervezetek azonosítására használt
rövidítések feloldása*

<i>Rövidítés</i>	<i>Szervezet, csoport, szereplő adatbázisbeli megnevezése</i>
AF	Al-Fatah
AQ	Al-Qaida
AGE	Anti-Government extremists
AUSE	Anti-United States extremists
GYA	Gholam Yahya Akbar
G	Gunmen
phpar0HF	Haji Fateh
HN	Haqqani Network
HII	Hizb-I-Islami
I	Insurgents
IMU	Islamic Movement of Uzbekistan (IMU)
IE	Islamist extremists
JaM	Jaish al-Muslimin (Army of the Muslims)
JeM	Jaish-e-Mohammad (JeM)
J	Jundallah (Pakistan)
KCIS	Khorasan Chapter of the Islamic State
KJD	Khorasan jihadi group
LeJ	Lashkar-e-Jhangvi
LeT	Lashkar-e-Taiba (LeT)
MFTIA	Mahaz Fedai Tahrir Islami Afghanistan
M	Militants
MDF	Mullah Dadullah Front
ME	Muslim extremists
OG	Opposition Group
umSuM	Saif-ul-Muslimeen
T	Taliban
TiTP	Tehrik-i-Taliban Pakistan (TTP)
TM	Tela Mohammed
U	Unknown